



Kőlcsey Ferenc 1790 és 1814 között, gyermekkorától nagykorúvá válásáig élt kisebb-nagyobb megszakításokkal az álmosdi házban. Az eredeti formájában megmaradt kúria az Érmellékre jellemző paraszti és kismemesi háztípus egyik változata. Az agyagtéglából, népi klasszicista stílusban készült nemesi udvarház a vidéki élet követelményeinek idomult, de méreteiben és reprezentatív külsőségeiben tehető gazdaember rangját mutatja. Kőlcsey Ferenc nagykorúvá válása után, 1815 tavaszán költözött el innen Ádám öccsével, visszatérve a nemzetség ősi földjére, a Szatmár vármegyei Csekére.

A kiállításon látható fali szekreter a kúria legértékesebb eredeti tárgya. A szekrényke titkos rekeszeibe egykor fontos dolgokat rejtettek. Ez a kiállítás Kőlcsey Ferenc gyermek- és ifjúkorának rejtett zugába kíván bepillantást nyújtani, a költő 1833-ban készült vallomásos önéletrajzi levelei alapján idézve fel az Álmosdhoz kötődő éveket: a családot, a gyermekkor testi és lelki traumáit, a fiatal költő szellemi eszmélését és költői útkeresését, szerelem és barátság lelki mélységeit és magasságait, a Hymnus költőjének indulását.



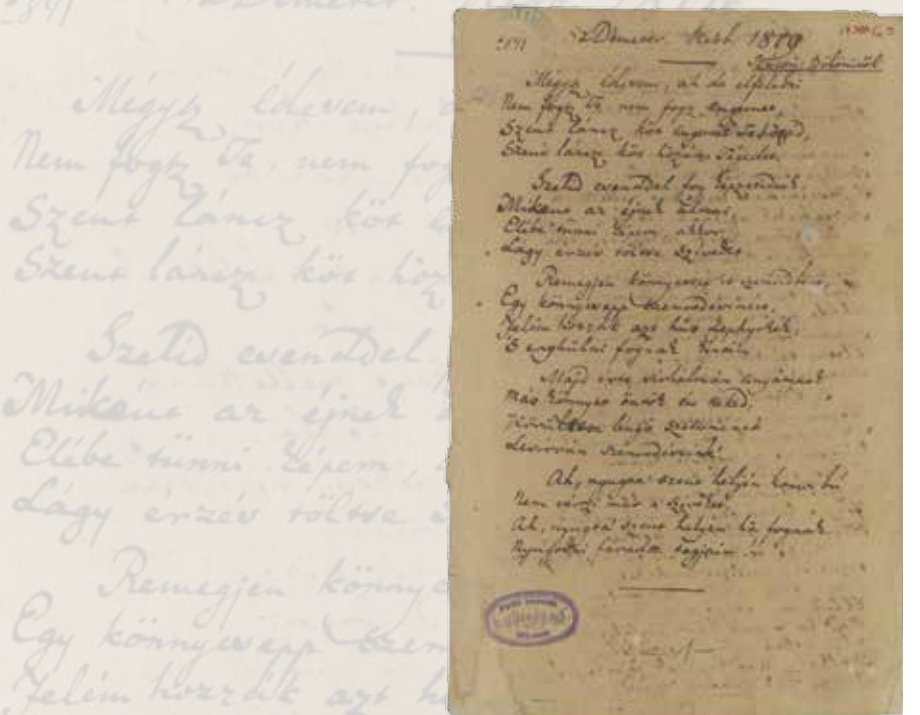
A Kőlcsey család Álmosdon

A Bihar vármegyei Álmosd nem tartozott a Kőlcsey nemzetség ősi birtokai közé, a család a honfoglalás óta Szatmár vármegyében volt tősgyökeres. Kőlcsey Ferenc nagybátyja, Kőlcsey Sámuel (1717–1801) azonban eljött onnan, itt szerzett magának földet, és felépítette nemzetségi kúriáját. Özvegyen, gyermektelenül, előregedve magához hívta Szatmárból unokaöccsét, akit aztán kiházasított. Kőlcsey Péter (1751–1796) egykori Hadik-huszár, táblabíró- és az erdélyi származású Bölöni Ágnes (1767–1802) 1787. május 3-án kötött házasságot Sződemeteren. Hat gyermekük született, Ferenc (1790), Sámuel (1793), Ádám (1796) és Péter (1797). Két kislányuk (Borbála, 1789 és Mária, 1794) csecsemő- és kisgyermekkorukban hunytak el. Talán boldogságban éltek ebben a kúriában, amíg tehették. Az édesapa korai, tragikus halála azonban felforgatta az életüket.



Péchy Imre portréja (1753-1841) álmosdi földbirtokos, Bihar vármegye alispánja, alnádor, Kőlcsey nem hivatalos gyámja. Kőlcsey hivatalos tutora és curatora 1802. július 15-től Gulácsi Antal (1767-1824) szakolyi és daróci birtokos, 1810-1814 között a debreceni színház bérlője és mecénása volt.

Kőlcsey Ferenc hatéves korában vesztette el édesapját, öt év múlva pedig teljes árvaságra jutott. Legfontosabb érzelmi támaszai, szeretett édesanyja és a gondoskodó nagybácsi szinte egyszerre haltak meg. Gyermekként nehezen feldolgozható traumák sorozata volt ez, Kőlcsey lelkére súlyosan kiható következményekkel. Kőlcsey édesapja tragikus hirtelenséggel halt meg, egyik napról a másikra, minden előzmény nélkül. Halálát egy tekintélyes rokonuk felesége, Prónay Magdolna okozta. A családi emlékek szerint Péchy Imre kis szívességet kért Kőlcsey apjától. Csupán annyit, hogy vigye el kocsikázni a feleségét, Szép tavaszi nap lehetett, 1796. április 19-e. Az asszony ekkor 30 éves volt, 5 gyermek anyja, és köztudottan elmebeteg. Útközben az asszony idegrohamot kapott, és ütlelni kezdte az életerős férfit. Az asszony ütéseitől Kőlcsey Péter gégeje olyannyira összehúzódott, hogy belehalt sérülésébe.



„Anyám halála után mindjárt éreztem a legelső mozdulatot keblemben (amennyire emlékezem). Bánatos vala az érzés, de szelíd. Egy papirosra írák fel a Bölöni Ágnes nevét, és még egyet, még egy nevet, mely nekem most is, 43-ik évemben oly kedves, mint a 11 éves gyermeknek vala.”

Kőlcsey Ferenc Szemere Pálhoz, Pozsony, 1833. március 20.

Az édesanya elvesztése feletti fájdalom, az iránta érzett mélységes szeretet az első kamaszkori szerelem emlékével kapcsolódik egybe. Kőlcsey egész életében a szerelmet kereste: „Szerettem anyámat, hazámat, lánykáimat, szerettem barátaimat – s az mind egyformán égő szerelem vala”

Elfojtódás

Ó sírni, sírni, sírni,
Mint nem sírt senki még
Az elsüllyedt boldogság után,
Mint nem sírt senki még
Legfelső pontján fájdalomnak,
Ki tud? ki tud?

Ah, fájdalom –
Lángoló, mint az enyém, csapongó,
s mély,
Nincsen több, nincs sehol!

S mért nem forr könnyű szememben?
S mért hogy szívem nem reped meg
Vérözönnel keblemen?

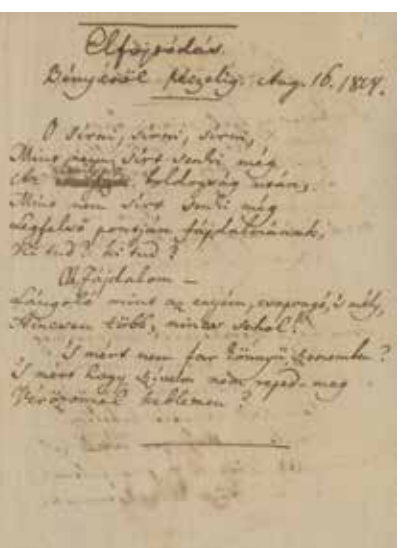
Bényétől Pécelig, 1814. augusztus 16.

„Én idegen emberrel most is sokszor,
de azelőtt mindég szótlan s hidegen bezárt valék.”

„Az én belsőm tüzzel teljes, de külsőm, ezen nyomorult alkotmányú test, mindenre alkalmatlan. Szerfelett puha vagyok, s ezen rövidlátású szem, ezen többnyire zúgó fej azt tesz, hogy félve lépjek minden társaságba, hol nagyon ismeretes emberekre nem találhatok. Enélkül régen kerestem volna itt a vármegyében magamnak hivatalt, csak hogy munkátlann ne legyek.”

Kőlcsey Ferenc Kazinczy Ferenchez, Álmosd, 1814. április 3.

Kőlcsey kisgyermekként kapta el fekete himlőt. Akik túléltek ezt a betegséget, azok közül sokan teljesen megvakultak. A 18-19. században a vakok 30%-a emiatt volt vak. A „szerecsések”, mint Kőlcsey is, csak az egyik szemüket veszítették el. A betegségnek azonban voltak egyéb, a túlélő egész életére kiható szövődményei is: a korai hajhullás, a fizikai gyengeség és satnyaság, és nem utolsósorban az elzárult könnycsatornák.



Kőlcsey több korai versében olvashatunk a sírásról. A szentimentális költészetben ismert konvenció a sírás és a könnyeket hullató férfi. Kőlcsey azonban vélhetően tényleg nem tudott sírni elzárult könnycsatornáin. Akár szó szerint is érthető, amit 24 évesen írt Elfojtódás című versében



A debreceni kollégium látképe

Az első iskola (Debrecen, 1796-1809)

Kőlcseyt hatéves korában küldik szülei a Debreceni Református Kollégiumba. 1796 tavasza és 1809. szeptember 18. között itt végzi el a kisgimnáziumot, a retorikai és poétikai osztályok alkotta nagygimnáziumot, és az akadémia két évfolyamos bölcséleti tagozatát. Nem volt kollégista, azaz tógát viselő, bentlakó diák. Előbb kis bérelt házban lakott Debrecenben a Mester utcában, majd a nagybácsi, Kőlcsey Sámuel által vásárolt négyszobás házban, a kollégium mögött, ahol testvéreivel élt együtt az anyai házból küldött Panna néni gondozása mellett. Kőlcsey mindig a legjobb tanulók közé tartozott. 1797-ben és 1798-ban is iskolaelső a 210 diák között; 1805-ben ő köszöntötte a Debrecenbe látogató József nádort latin nyelvű beszédével. Hivatalosan orbus, azaz árva volt.

Legelső versemet 13 éves koromban írtam; egy évvel előbb, mint a poézis mechanikáját tanultam. Jól emlékezem, hogy a téma nem szerelem, de haza és király iránti szeretet vala... 1805–1807. sok verset firkáltam; s ezek eleinte Blumaueri paródiák voltak (egy bohóság Apoll és Daphne szerelméről stb.). Vígjátékot is írtam, később szomorút és egy didaktikum poémát a lélek halhatatlanságáról. Ezidőben kezdék kevés görög nyelvet tanulni; de csak Anakreont olvastam.”

Kőlcsey Ferenc Szemere Pálhoz, Pozsony, 1833. március 20.

MIRŐL FÜGG A LANT ZENGENI?

KŐLCSEY FERENC
ÁLMOSDI ÉVEI ÉS KÖLTŐI
INDULÁSA



Csokonai Vitéz Mihály 1773–1805
Nagy hatást gyakorolt a fiatal Kölcseyre, de később eltávolodott költészetétől; első irodalmi szakkritikáját Csokonai verseiről írta (Tudományos Gyűjtemény, 1815).

Az első olvasmányok

„A poétikában legelső nap a tanító példának olvasott Himfyből, Csokonaiból (Diétai Magyar Múzsza) és Mátyásiból. Attól fogva néhány tanuló társammal együtt kezdünk olvasgatni magyar és latin írókat...
Akkor én jobban tudtam latinul mint magyarul, s magyar verseket a kiadott témákon kívül, csak 2 esztendővel később kezdtem csinálni, minekutána tanuló társaim már előbb példával mentek előttem (1804, 1805).”

Kölcsey Ferenc Szemere Pálhoz, Pozsony, 1833. március 20.

„Csokonai 1805-ben megholt; ott valék temetésén, halála után egymásra jöttek ki versei; azok valának bálványaink.”
Kölcsey Ferenc Szemere Pálhoz, Pozsony, 1833. március 20.



„Kölcsey egy professzori képzettségű fiatalember.”
Kazinczy Ferenc, 1814

Kazinczy Ferenc (1759–1831)
magyar író, nyelvújító és irodalomszervező
A távoli rokon nagy hatással volt a fiatal Kölcseyre, aki szellemi mesterének tekintette Kazinczyt. Szakmai viták miatt 1817 után elhidegültek egymástól.

Kazinczyval tett ismeretségem után előbbi verseimet egyről-egyig semmivé tettem, s írásm azokat, miket te 1810-ben láttál, s mikre Berzsenyi az ismeretes ítéletet mondá. Témáim voltak akkor anyám és szerelem. De a versírás sokszor félbeszakadt.”

Kölcsey Ferenc Szemere Pálhoz, Pozsony, 1833. március 20.

„Szeretett engem egész addig, midőn 1816-ban Homérrt kezdém dolgozni...
De az akkor még fennmaradt jóakaratot kettő tönkre: 1. Berzsenyi recenziója, miben magát véle bántatni (az episztolák miatt). 2. A három lasztóci levél. – Azóta mindég hideg volt irántam.”

Kölcsey Ferenc Szemere Pálhoz, Pozsony, 1833. április 12.



Kölcsey tolltartója

Minden óráim

Minden óráim csüggesztő magányom
Néma csendén búnak szentelem,
Rajtad elmém ah törődve hányom
S Könyek árját issza kebelem.
Merre, merre tűntök hű szerelmek
Mellyek lánczolatok szívemet?
Ha fogjátok forró szenvedelmek
Mint láng elborítani léteimet?

Álmosd, 1813. június 11., részlet

Versek Álmosdon

„1810-diki őszén elhagyám Pestet, s a következő esztendőben kezdém derültebb maniru verseimet. (...) 1812-ben vettem által jószágainkat s abban az évben egész 1814-diki tavaszig Álmosdon laktam. Verseken kívül nem csináltam semmit. A magányos lak előbb, azután szerelmi helyhezet elkedvetlenítettek. Kazinczynak ritkán, másnak senkinek sem írtam. Szerelmem boldog volt volna, de én igyekeztem mindig elfelé szakasztani magamat, a név mellett, mit a 11 éves gyermek anyja neve mellé írt, minden más kötés hidegnek, bűnnek tetszett. Én kaptam az első alkalman, hogy magamat elszakasszam, és Sámuel testvérem megházasodván, elhagytam Álmosdot. (1814 május).”

Kölcsey Ferenc Szemere Pálhoz, Pozsony, 1833. március 20.



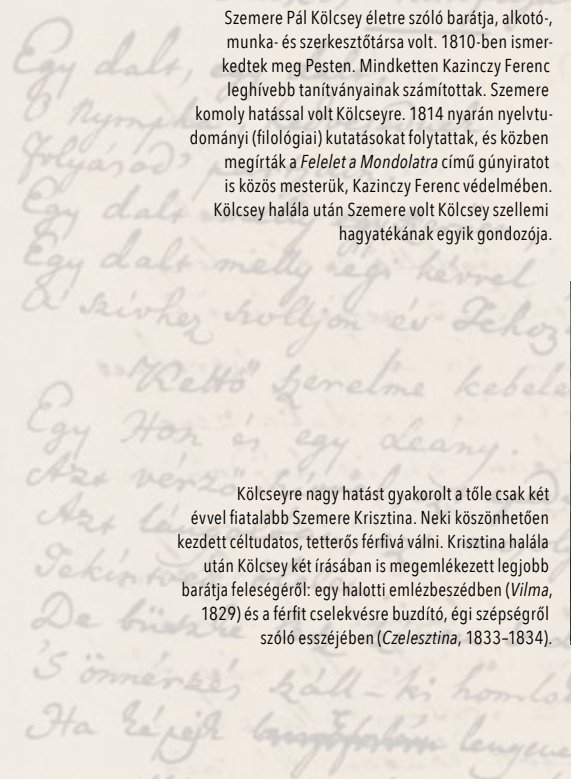
Voltaire (1694–1778)
francia író, filozófus
Az európai felvilágosult gondolkodás képviselője Kölcseyre is nagy hatást gyakorolt.

„Volt idő (iskolai pályám vége s jurátusságom), midőn kozmopolitizmus fogott körül, s ezidőben a magyar hazán nem függék melegen. Okának gondolom a francia lágy meleg poézist, s azon lélekölő hidegséget, melyet a francia újabb filozófok mindenre, ami szent, fuvalottak, – a Systême de la nature s több...
Tudod, hogy 1810-ben még egészen francia valék, mert első ifjúságom stúdiumi valának a franciák, s első kritikus kit ismerék, Boileau és Voltaire...”

De nekem mindig Bedürfnisz volt szeretni, s forrón szeretni, így a kozmopolitai hidegség, nálam csak futó paroxizmus [betegség] lehetett, s szükségesen el kellett múltnia.”
Kölcsey Ferenc Szemere Pálhoz, Pozsony, 1833. április 12.



„Pécelen gyönyörű, víg napokat éltünk, de égibátorúval vegyeseket.”



Szemere Pál Kölcsey életre szóló barátja, alkotó-, munka- és szerkesztőtársa volt. 1810-ben ismerkedtek meg Pesten. Mindketten Kazinczy Ferenc leghívebb tanítványainak számítottak. Szemere komoly hatással volt Kölcseyre. 1814 nyarán nyelvtudományi (filológiai) kutatásokat folytattak, és közben megírták a *Felelet a Mondolatra* című gúnyíratot is közös mesterük, Kazinczy Ferenc védelmében. Kölcsey halála után Szemere volt Kölcsey szellemi hagyatékának egyik gondozója.



Kölcseyre nagy hatást gyakorolt a tőle csak két évvel fiatalabb Szemere Krisztina. Neki köszönhetően kezdett céltudatos, tetterős férfivá válni. Krisztina halála után Kölcsey két írásában is megemlékezett legjobb barátja feleségéről: egy halotti emlékbeszédben (*Vilma*, 1829) és a férfit cselekvésre buzdító, égi szépségről szóló esszéjében (*Czelesztina*, 1833–1834).

Szerelem és barátság

Kölcsey 1814 nyarán rövid időre betért Pécelra ifjú házaspárjához, Szemere Pálhoz és fiatal feleségéhez, Szemere Krisztinához. Csak néhány napot tervezett otthonukban maradni, végül velük töltötte az egész nyarat és az őszet. Ez a hat hónap sorsfordító volt számára. A szeretett pár fontos inspirációt jelentett Kölcseynek: lélekleben megerősödött, megjött a munkakedve, látványosan változni kezdett költői hangja és témái is. Itt született első hazafias verse, a *Rákos Nymfájához* című románc, amelyet a *Hymnus* előzményének tekinthetünk.

„WHAT WILL THE LYRE SING ABOUT?”

Ferenc Kölcsey's Álmosd years and the beginnings of his career as a poet

Ferenc Kölcsey lived in this house with interruptions of varying length between 1790 and 1814; from when he was a child up to when he reached adulthood. Preserved in its original form, the manor belongs to a variety of houses owned by peasants or low-rank nobility typical of the Érmellék region. Constructed of clay bricks, the folk classicist manor has conformed to the requirements of country life, while indicating a wealthy landowner's estate with its size and representative details. Kölcsey moved out of the house after becoming an adult, in the spring of 1815, to return to the ancient land of his family: the town of Cseke in Szatmár County. The exhibition features a wall-mounted wooden cabinet, which is the most valuable original item preserved in the manor. The secret compartments of the tiny cabinet once housed treasured items and documents. The exhibition aims to give a glimpse of the hidden nooks and crannies of Kölcsey's childhood and youth, building on the poet's 1833 autobiographical letters to evoke the years spent in Álmosd, complete with stories of his family, the physical and psychological traumas of his childhood, a young poet's awakening and literary explorations, the peaks and troughs of love and friendship, and the departure of the author of Hungary's Hymn.



Kölcsey Ferenc Emlékház
4285 Álmosd, Kölcsey u. 11.
Bejelentkezés szükséges a 06 30 620 7329-es telefonszámon

Miről fog a lant zengeni?
Kölcsey Ferenc álmosdi évei és költői indulása
címmű kiállítás létrehozói

Projektfelelős: H. Bagó Ilona
Kurátor: Onder Csaba
Látványterv és arculat: Koczka István & Széki András

Az épület megújulása és az állandó kiállítás Petőfi Sándor születésének 200. évfordulója alkalmából, a Nemzeti Kulturális Alap támogatásával valósult meg.

A kiadványt szerkesztette: H. Bagó Ilona

